

Ionel Necula

Ion Petrovici și realismul logic

A fost o vreme când Petrovici și abordările sale eclecticice erau în centrul atenției exegetice. Mai ales în vremea ultimului ministeriat la Culte și Instrucțiunea Publică (decembrie 1941 – 23 august 1944) Petrovici era prezent în majoritatea revistelor de cultură printr-o mulțime de referințe – desfășurate și elogioase – despre prestațiile sale filosofice, autorul fiind ridicat la rang de model și reper al gândirii filosofice românești. Era apreciat, respectat și căutat de multă lume care se simțea bine în apropierea lui și sub protecția reputației sale vitaminizante. Era un nume și oriunde răsună glasul său la Universitate, în Parlament, la Academie era ascultat cu respect, cu atenție și cu toată luarea-aminte. Trecea drept un dandy al metafizicii și-i plăcea să patronizeze banchețe copioase organizate în onoarea sa sub diferite prețuri. Făcea impresia unui tip popular, cu trecere la public, poate și ca urmare a aptitudinii sale oratorice și a frecvențelor invitații de a conferența prin diferite localități ale țării. În orice oraș ar fi descins, prestațiile sale oratorice erau întâmpinate cu interes nescăzut și cu entuziasm remanent de către intelectualitatea și protipendada locului. Cuvântările lui aveau ceva din solemnitatea predicii din amvon și se deconta din cea mai caldă omagiere ce se putea aduce graiului românesc.

A mai contribuit la creșterea popularității sale și implicarea sa în viața politică, pentru că a fost, putem spune, un parlamentar *abonat*, prezent în toate legislativele României de după 1920. Or, ca aspirant la un fotoliu în Parlamentul României, trebuia să cutreiere țara, să se întâlnească cu electoratul să-i câștige sufragiile și să-i reprezinte nevoile în instituțiile centrale ale statului. Că multe din aceste recunoașteri extrametafizice treceau neamendate și în contul elaborărilor filosofice, unde tonul putea fi mai reținut și mai prudent e un alt aspect care ține de năsbușința noastră de a extinde competența într-un domeniu și în alte registre de activitate. Un sportiv este considerat oportun pentru un fotoliu de primar, un solist de muzică populară este considerat un candidat ideal pentru parlamentul României, un manelist pentru postul de consilier și tot așa. Meteaha e veche și se menține neamendată și în zilele noastre.

Filosoful Ion Petrovici a intrat și el în malaxorul acestui tip de raționament, calitățile politice și oratorice au fost transferate inertial și în domeniul activității filosofice, unde criteriile, dar și exigențele sunt total diferite.

A fost hermenutizat concesiv, cel mai adesea din motive exterioare filosofiei. Căci Petrovici, deși a brăzdat în lung și-n lat ogorul fastuos al disciplinei filosofice nu s-a încumetat într-o abordare sistemică, marcată de cele două condiții imperative: completitudinea și noncontradicția. Nu se poate spune că nu era înzestrat cu disponibilitățile necesare, dar și-a tot amânat proiectul până când istoria l-a trecut în subsolurile ei și i-a curmat intențiile euristice. Târziu, după ce-a petrecut un deceniu prin închisorile comuniste, nu și-a mai pus problema împlinirii filosofice, s-a mulțumit să supraviețuiască și să

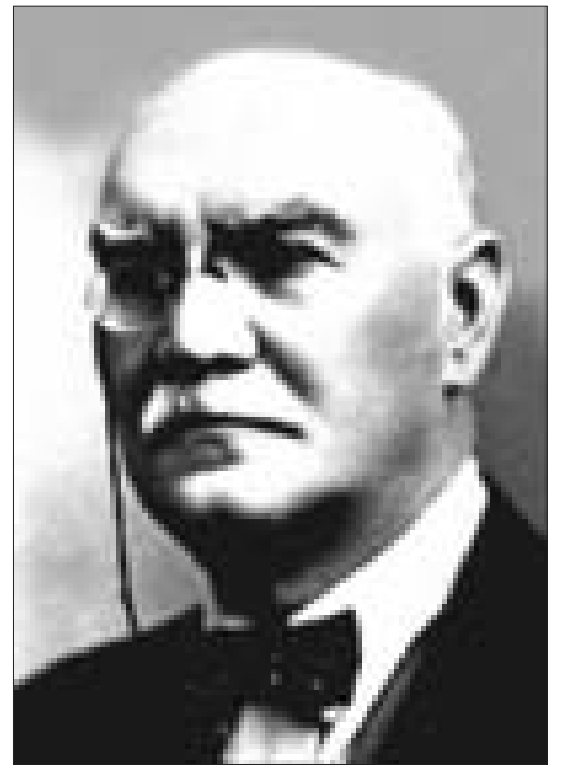
reziste încercărilor de tot felul la care era supus de același regim opresiv și inclement față de vechea elită politică și intelectuală provenită din perioada interbelică. S-a supus principiului verificat de cei vechi „primum vivere, deinde philosophare” și s-a abținut de la procesări metafizice oportuniste neomologabile, într-un sistem de gândire marxizat.

Acesta i-a fost destinul – un destin tragic impus de o istorie opresivă, ignobilă și imundă, virusată de o ideologie atroce, cu semne proletcultise la cheie.

A rămas un gânditor neîmplinit, dar neîmplinit în sensul aptitudinilor sale evidente, nicidecum sub aspectul aportului său generos la îmbogățirea patrimoniului filosofic românesc. Căci chiar dacă nu și-a împlinit gândul unei construcții sistemice robuste, s-a împlinit spornic și pilduitor în optimizarea unor direcții metafizice de mare interes pentru starea culturală a epocii.

A fost un excelent istoric al filosofiei universale, iar monografiile sale despre Kant și Schopenhauer sunt și astăzi repere inubliabile pentru cei ce și propun să se pătrundă de adâncimea gândului lor metafizic. A fost, de asemenea, unul dintre primii istorici ai filosofiei românești iar portretele gânditorilor români cercetați de el sunt vivante, pline de viață, în care faptul divers și aleatoriu se conjugă cu disponerea filosofică pentru a întregi imaginea de ansamblu a efigiei celui evocat. A mai fost un remarcabil cercetător al fenomenului logic și a învațat știința logicii – poate cea mai conservatoare dintre disciplinele filosofice – cu inovații personale ce-ar fi trebuit să-i aducă o notorietate internațională, de-ar fi fost publicate într-o limbă de mai largă circulație. Din nefericire, rezultatele cercetării sale vor figura în istoria logicii sub o altă paternitate, cea a lui Edmond Goblo care-a ajuns la aceleași concluzii ca și Petrovici zece ani mai târziu. Filosoful nostru a trebuit să suporte și umilința de a-și vedea rezultatele cercetării sale logice sub o paternitate înstrăinată și să îndure drama unei limbi de circulație restrânsă, incapabilă să se impună în competiția generală a ideilor. Predilecția sa pentru dezvoltarea condiției logice a lumii era așa de istovitoare încât filosoful nu s-a mulțumit numai cu decorticarea rațiunii din care se legitimează lumea, dar a făcut din logică temeiul explicativ al întregii deveniri ontologice. De vreme ce ceea ce este are și rațiunea de a fi, cum afirma Hegel, atunci întregul demers metafizic trebuie centrat pe această rațiune de a fi, pe condiția fiindului ca fiind. Încercând să descifreze legea sub care se ipostaziaza realul, Petrovici ajunge la concluzia că filosoful nu procesează realul, ci reprezentarea în conștiință a realului. Din această cauză și existența nu mai este privită în sine, ci în felul cum este asumată de conștiință.

Petrovici substituie obiectivitatea cu conștiința obiectivității și imanenta cu legea logică sub care se dă seama de ea. Realismul său, a remarcat bine exegetul său Virgil Bogdan într-un studiu publicat în nr. 6-7 din 1942 al revistei lui Vladimir Streinu, *Preocupări literare* (număr consacrat în întregime lui Petrovici cu prilejul aniversării a 60 de ani de viață), că „teza lui Petrovici este a unui realism logic în imanentă, care este altceva decât un realism ontologic” (p. 315). Este realismul lucrului conceptualizat, asumat deja de conștiință și fixat în concepte și judecăți. Realismul lui Petrovici mai spune exegetul de la „Preocupări literare”, este de natură aristoteli-

că, nu platonică (p. 316). Fundamentul filosofiei sale îl constituie realul conceptualizat, care este altceva decât realul însuși, cum pretindea Platon.

Realismul său logic face trimitere la realismul ontologic cu care concordă și pe care îl reprezintă conștiințial. Este și ceva schopenhauerian în această dispunere metafizică. Gânditorul din Frankfurt substituia și el realul cu reprezentarea în conștiință a realului. Se simte, în gândirea lui Petrovici, toate vântoasele abătute asupra conștiinței-oglină, dar nu naufragiază până în ținutul insular al solipsismului, ci mai mult ar vrea să reabiliteze concretul logic așa cum a fost înscăunat de Hegel în Fenomenologia sa. Pendulează între imanent și transcendent, dar nu se pliază în niciunul din termenii dualității, preferă să dreneze întregul demers epistemic în domeniul posibilului și al judecăților problematice.

Petrovici face metafizică fixându-se într-o perspectivă logică. Realismul său logic, așa cum l-a scana Virgil Bogdan, „se justifică în măsura în care se conferă formelor logice o realitate dincolo de subiectivitatea noastră (*Cercetări filosofice*, Ediția a II-a, București, 1926, p. 76). Realitatea procesată în filosoful tecucean nu era una obiectivă, ci una indusă de structurile conștiinței. Nu nega realul, așa cum este, obiectual, ci mai curând îl supunea unui proces fenomenologic de suspendare, de punere în paranteze pentru a face loc legilor logice sub care se raportează la conștiință. Realitatea avută în vedere de Petrovici este cea de care conștiința a luat act și s-a înstructurat într-o formă gnoseologică.

Prestația filosofică a lui Petrovici nu excelează prin originalitate. De unde Socrate pretindea că pozițiile sale maieutice îi erau șoptite-n ureche de un daimon discret, sibilinic și stenic, Petrovici putea să invoce prezența scoicii marine care-i inducea subcutanat involburările doctrinelor filosofice prin care a trecut cu pas apăsător de iubitor al înțelepciunii. Înci-fra, în toate prestațiile sale metafizice câte ceva din vastitatea lecturilor sale filosofice – o deprindere de care nu s-a desfăcut niciodată. Eclectismul său filosofic ar fi putut coagula o concepție distinctă, dacă viața i-ar fi hărăzit o altă soartă. Avea aptitudini. Chiar pornind de la această realitate de rangul doi, putea ajunge la o formă de spiritualitate rezolubilă, în spiritul tendințelor metafizice franceze. Dar vremurile deveniseră arluciste și Petrovici a înțeles repede că totul este ratat. Se simțea în cadrul noilor realități ca-ntr-o căruță cu măracini. Cu cât se mișca mai mult, cu atât se înțepa mai tare. □

semnal ■ semnal ■ semnal ■ semnal

Mircea Gheorghe
Clepsidra
roman
Editura Europress, 2010

Clepsidra e un roman paradoxal, scris cu umor și gravitate, despre identitate, dragoste, vinovăție și moarte. Zeci de personaje pitorești traversează viața protagoniștilor Paul Iulian și Maria, fiecare cu caracterul și istoria lui personală, cu dramele, iluziile și ciudățeniile lui. Cuplul Paul și Maria este aidoma unui cuplu de peregrini plecați în căutarea Graalului vremii noastre – o lume mai bună decât cea de acasă – care descoperă însă la sfârșit cu totul altceva decât voiau să descopere. Acest ceva este o altă identitate, ascunsă în ei, care le determină destinul și pentru a ajunge la ea, ei au trebuit să plece din România în Canada. Sunt emigranți, dar romanul nu este propriu-zis un roman despre emigrație. Emigrația nu e decât un accelerat al existenței lor. Și, în plus, cum raționează un personaj din roman, cine nu este, emigrant? Cine nu se află în posesia unei identități diferite de cea originală și care a fost asumată și dezvoltată de strămoși mai apropiați ori mai îndepărtați?

Căutării individuale îi corespunde în plan global, marea istorie, pusă în mișcare de mari evoluții identitare. În roman, este vorba despre dialogul dintre Canada și Quebec pe fondul tragediilor din alte părți, din fosta Iugoslavie a lui Milosevici sau din Africa masacrelor rwandeze.